

Voluntariat i Gestió Alternativa del conflicte. Una nova font de riquesa per a la democràcia.

Xavier Pastor

Llicenciat en Ciències Polítiques i de l'Administració. Postgrau en mediació i Resolució de conflictes. Membre de **GREC (Grup de Recerca i Estudi dels Conflictes)** dedicada a l'anàlisi i intervenció dels conflictes.

Vaig fer algú benefici a la societat? Amb això ja vaig tenir la meua recompensa. Tingueu sempre present aquesta veritat perquè us estimuli i mai la perdeu de vista.

Marc Aureli-Meditacions.

No és casual que l'any 2000 i 2001, l'Assemblea de les Nacions Unides resolgués commemorar l'any internacional de la cultura de la pau i l'any internacional del voluntariat, respectivament.

Resolucions d'aquesta mena tenen com a finalitat, d'una banda, sensibilitzar a l'opinió pública en general sobre la importància de valors, creences i accions que quotidianament no presenten prou visibilitat, però que representen les arrels per a l'eixamplament i aprofundiment de la democràcia, com a sistema polític i ordre de convivència; i d'altra banda, convidar a les institucions públiques i a la resta d'organitzacions a promocionar programes i impulsar actuacions sobre aquests aspectes que sens dubte faciliten i impulsen millores en totes les cultures.

A Catalunya, qüestions relacionades amb la pau, els drets humans, la resolució pacífica de conflictes, l'associacionisme i el voluntariat, són una realitat existent que creix quantitativament i en grau d'acceptació. Dades recents mostren com des de l'any 1996 al 2000, el nombre de persones voluntàries (o sigui, segons la definició que en dona la Llei de l'INCAVOL, Institut Català del Voluntariat) que desenvolupen: "una acció voluntària i lliure, sense contraprestació econòmica, dins el marc d'una organització estable i democràtica que comporti un compromís d'actuació a favor de la societat i la persona", ha crescut en 170.000, passant en els últims quatre anys del 9,9% de la població l'any 1996 al 13,1% l'any 2000. En quan a grau d'acceptació, un 82,7% de la població està d'acord i molt d'acord que seria desitjable que les associacions de voluntaris poguessin tenir més protagonisme en la resolució de problemes socials.¹

¹ Dades de proporcionades per l'Institut Català del Voluntariat (INCAVOL) de la Generalitat de Catalunya, en motiu de la celebració del Dia Internacional del Voluntariat de l'any 2000.

Paral·lelament a l'augment del voluntariat, en els darrers anys s'ha suscitat un gran interès i necessitat general per l'estudi i la posada en practica de noves formules i mètodes de gestió dels conflictes en tots els àmbits. En l'arena pública i comunitària, aquest interès sorgeix d'una evident preocupació pel descrèdit dels ciutadans per la política en general, però sobretot per la creixent desconfiança en els polítics alhora d'oferir solucions als problemes públics. Moltes persones creuen que els governs no només no resol del tot els seus problemes de convivència en la comunitat, sinó que, a més, certs problemes s'agreugen pel mètode que tenen de resoldre'ls.

Les conseqüències d'aquesta situació es porten a pensar que són necessàries noves formules públiques en la regulació del conflicte social, que passen per noves pràctiques amb l'objectiu d'articular espais conceptuals per aprendre a construir solucions, no per imposar solucions ja preestablertes. Expressat d'una altra forma, facilitar un espai de comunicació que es basés en la voluntarietat de les parts enfrontades a compartir els seus interessos, on es pogués expressar, sense cap condicionament, la responsabilitat i el diàleg

Amorós, Camps i Pastor, en l'estudi "La mediació comunitària i la gestió alternativa de conflictes", recullen un nombre important d'experiències desenvolupades a Catalunya recentment en aquesta línia com a formules per a la millora de la governabilitat a partir de l'aplicació de mètodes per prevenir, resoldre o transformar el conflicte amb resultats molt interessants i classificades pels autors com a GAC.²

D'alguna manera, s'observa que estem davant de dos processos en creixement i en expansió en el sí de les nostres societats i que guarden un estreta relació amb la democràcia com a ordre pacífic de convivència.

Mentre que el món pateix transformacions i canvis a tots els nivells, el corrent democràtic s'acaba instaurant en força : entre 1974 i 1999, 113 països han passat d'un règim autoritari a un sistema democràtic³. Paral·lelament durant aquest període s'ha produït un creixent interès per l'estudi d'aquells factors (estructurals, cultural i del comportament) que faciliten l'establiment de la democràcia i que ajuden al seu desenvolupament i millora. Així han sorgit mètodes alternatius (diferents als tradicionals en quan a la visió i funció del conflicte, així

² Amorós, M; Camps, F; i Pastor, X; *La mediació comunitària i la Gestió Alternativa de conflictes: una guia per la governabilitat*, Col·lecció Finestra Oberta n15, Fundació Jaume Bofill, Barcelona, 2000.

Definició de la GAC com "a la conformació de noves maneres de governar, de nous comportaments, de noves actituds i noves estructures per a fomentar el diàleg i la negociació".

³ « La democracia como reflexión », Alain Gresh a Le Monde Diplomatique nº 58 i 59, Setembre 2000, any V.

com la seva anàlisi, tractament) per gestionar i resoldre els conflictes tant internacionals com comunitaris i organitzacions i dinàmiques associatives basades en el voluntariat que neixen i s'activen des de la mateixa societat a través del voluntariat.

Tot i ser conscients que aquestes formulacions tenen un grau d'acceptació important i que són susceptibles de convertir-se en una moda, l'activitat voluntària i gran part d'aquests mètodes de resolució de conflictes, com per exemple la mediació, ja es preconitzaven en diferents societats en altres períodes de la història per distintes institucions familiars, socials o religioses amb un caràcter voluntari en quasi tots els casos.⁴ Però no és en les darreres dècades del segle XX, motivat per la transformació del concepte de seguretat a nivell internacional que havia generat la tensió de la guerra freda i l'augment de la capacitat destructiva de l'armament nuclear; i pel desenvolupament de l'anomenada economia social (ONGs, plataformes col·lectives, associacions, fundacions, etc.), estructurant inquietuds, canalitzant propostes i responant a les noves necessitats públiques i socials, quan ambdues qüestions són tractades amb una especial dedicació, assolint un espai propi de reflexió i de treball.

En definitiva, sembla que en els darrers anys creix la consciència en la capacitat d'intervenció de la ciutadania en diverses qüestions i diferents àmbits, mostrant una especial preocupació per la millora de les institucions, dels valors i de les relacions humanes de l'actual societat democràtica.

Desenvolupament econòmic i democràcia

Temps enrera, cap allà la dècada del 1960, S. M. Lipset analitzava en el seu llibre "El hombre político. Las bases sociales de la política", les característiques o factors que mantenen una influència molt significativa amb l'establiment i el desenvolupament de la democràcia.⁵

Tot i tenir clar que els esdeveniments històrics específics esdevenen factors primordials per afavorir o obstaculitzar l'establiment d'aquest sistema polític, així com la utilització d'una determinada forma de resoldre els conflictes, les condicions socials i econòmiques esdevenen els pilars bàsics que faciliten la seva aparició. Concretament, es parla de la riquesa i la prosperitat sota el concepte de desenvolupament econòmic, com un dels factors principals. Els índexs utilitzats per mesurar les correlacions estadístiques entre desenvolupament econòmic i democràcia són la riquesa material, la industrialització, la urbanització i

⁴ Com queda recollit per Folberg en el seu llibre "La mediación. Resolución de conflictos sin Litigio".

⁵ Lipset, S.M., *El hombre político. Las bases sociales de la política.*, Tecnos, Barcelona, 1987.

l'educació. Així quan més alts siguin els resultats d'aquestes variables, més democràtics resultaran els països analitzats.

Els resultats aconseguits mostraven que a més riquesa, industrialització, urbanització i sobretot educació, més possibilitats de que existeixi i es desenvolupi la democràcia.

El desenvolupament econòmic observat per Lipset es mostra com a un fenomen que predisposa a l'avenç democràtic i impulsa la participació dels ciutadans dins d'un sistema que garanteix drets i canals per la manifestació de demandes i interessos col·lectives i individuals i fins i tot situacions de malestar.

En conseqüència, gràcies a aquests factors estructurals s'estableix un marc propici per al desenvolupament de la democràcia i per a la participació dels ciutadans en l'elecció a través del vot dels seus governants, així com la canalització de demandes i reivindicacions i la pròpia construcció de respostes als seus problemes.

Desenvolupament humà i democràcia

Avui, el pes dels factors relacionats amb el desenvolupament econòmic continuen mantenint la seva vigència, fins l'extrem que el nostre és un món caracteritzat per la idea del canvi continu fonamentat bàsicament en el mercat, amb les seves regles del joc, que tenen un paper quasi dominant.

En aquest mateix context altres factors vinculats a aspectes culturals emergeixen amb força, apostant per damunt de tot per un progrés i desenvolupament més just i més equitatiu de la societat i denotant la convencionalitat i la capacitat de transformació humana de qualsevol fenomen i procés, fins i tot dels conflictes. Paral·lelament, des dels anys setanta s'ha observat que en les societats industrials avançades s'està produint un canvi cultural passant d'una prioritització dels valors materialistes per altres com l'autorrealització, la participació, la cooperació, la solidaritat, el civisme, l'ètica, etc., en cadascuna de les diferents esferes de l'activitat ciutadana, i que s'inclourien allò que s'ha acabat per anomenar postmaterialisme.⁶

La importància de processos com el voluntariat, la cultura de la pau i la resolució i gestió alternativa de conflictes s'encabeixen sens dubte en aquesta línia. La seva centralitat no ve tan sols dels serveis que presten, sinó dels valors que desenvolupa: solidaritat, civisme, compromís, sentit comunitari. De fet ambdós actuacions no solament donen resposta a

⁶ Inglehart, R., *El cambio cultural en las sociedades industriales avanzadas*; S XXI, Madrid, 1991.

necessitats patents, interessos insatisfets i demandes vigents, sinó que canalitzen voluntats, desenvolupen inquietuds, ajuden a cohesionar a la comunitat i vertebrar la convivència.

Sense l'existència d'aquest valors, on el factor humà té un paper substancial, és difícil mantenir i desenvolupar una democràcia com a sistema polític regulador dels conflictes, com a ordre pacífic de convivència.

Els nous reptes de la nostra societat han fet possible que l'aparició de la mediació i el voluntariat, des d'una manera positiva de percebre el conflicte, com a una estil de gestió i participació amb les persones de la comunitat, mitjançant processos que afavoreixen la col·laboració desinteressada dels ciutadans i promouen l'aprenentatge mitjançant la pràctica quotidiana en la resolució dels problemes socials.

Voluntariat i resolució de conflictes són dos processos amb un abast transversal, tant des del punt de vista de la reflexió com de l'acció, i que tenen la capacitat de recollir la pluralitat de percepcions de la societat.

També són dues activitats amb una profunda finalitat social, car pretenen ajudar i auxiliar a la comunitat i els individus que la conformen a superar els entrebancs que es produeixen i a treballar conjuntament per avançar.

Són dos processos que prioritzen per damunt de tot el protagonisme de la ciutadania, la seva vessant més proactiva, participativa, compromesa i cívica, i que tenen com a element clau la participació i la implicació de la ciutadania en els assumptes públics com un tot.

Que neixen i s'activen des de la mateixa societat.

Positius, ja que aporten estructures, valors i comportaments que faciliten una convivència pacífica i potencien un nivell òptim de benestar de les persones en el context de la democràcia.

En definitiva, es tracta de dos processos que ens conviden a creure i potenciar el factor humà amb l'objectiu de millorar i transformar la societat mitjançant les aportacions a nivell d'estructures, valors, creences i comportaments. Que subratllen la capitalitat de l'acció humana com a una nova font de riquesa per la comunitat.

Mentre que en el passat es valorava molt significativament els elements d'urbanització, industrialització com a elements imprescindibles per al desenvolupament de la democràcia, avui la nova riquesa passar pel capital humà. Una nova font de riquesa, sorgida de les arrels més profundes de les relacions socials i amb una profunda creativitat.

Finalment

El nostre és el context complex de la globalització, on és molt difícil esbrinar el que succeirà i com es desenvoluparan i ens afectaran els esdeveniments, i on una multitud d'actors interactuen en un espai comú per decidir quins són els problemes importants i qui i com s'han de tractar.

Aquesta és sens dubte una situació que ens estimula i que alhora ens neguiteja, ja que la sensació d'incertesa és gran. En aquest context, tots els esforços i ajudes són necessàries. Quatre ulls veuen més que dos. Cap aportació no és sobrera.

Davant dels reptes i els conflictes, que emergeixen i que continuen sense respostes satisfactòries, podem fer tres coses: 1) no fer res i esperar; 2) Dotar-nos de més recursos i instruments per detectar el malestar i capacitar-nos per proporcionar-hi respostes; i 3) reconèixer i motivar la capacitat i la competència dels ciutadans i ciutadanes, aprofitar qualsevol experiència per tornar a aprendre i crear nous canals de comunicació i de trobada per fomentar el consens i l'esperit cívic. La GAC encaixaria bàsicament amb aquesta darrera opció. Una opció que aposta per una altra aproximació més sensible a la complexitat dels conflictes i de la societat i que té en compte el capital social i humà.

Finalment, el capital humà i social és sens dubte la nova font "riquesa" en aquest nou ordre de convivència que anomenem democràcia, on percepcions, posicionaments, tractaments i pràctiques com el voluntariat i la gestió alternativa de conflictes es fan creure dia rera dia en la millora i l'avenç positiu de la societat.